

és politológus esszéje zárja nemzetállami határok idejétmúlt jellegéről (557–565).

Az ünnepelt bibliográfiáját Kőbölkúti Katalin könyvtáros állította össze: 1971 és 2002 között összesen 268 bibliográfiai tétel. A szaktanulmányok mellett számos ismeretterjesztő és közéleti írás mutatja az ünnepelt sokoldalú érdeklődését és elkötelezettségét. Ugyanennek bizonyítéka az a 31 írás, amelyek Bariska Istvánról jelentek meg, elsősorban a helyi sajtó hasábjain (567–594).

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 318 Soproni Könyvespolc / Ötvös Péter: Kovács József László: Lackner Kristóf és kora, 2. kiadás. Sopron, 2004.

Ötvös Péter: Kovács József László: Lackner Kristóf és kora, 2. kiadás. Sopron, 2004.

A 16. század hetvenes évei politikai, hadászati, egyházügyi és kultúrtörténeti szempontból is fontos változásokat hoztak: a nemrég felállított udvari haditanács II. Rudolf parancsára átfogó hadügyi reformot dolgozott ki, a harcászat és a katonai szféra minőségileg megváltozott. A felekezetek ezidőre megalkották már saját – megkülönböztető – szimbolikus irataikat, a politikai, államelméleti tájékozódás pedig az egyre nyugtalanítóbb intellektuális bizonytalanság következtében vált élénkebbé. Ebben az évtizedben születtek csaknem kivétel nélkül azok a nagyformátumú magyarországi személyiségek is, akik a századforduló komoly intézményi és individuális válságából új, maradandónak vélt értékrend felállításával kerestek bizonyosságot. Ez a hetvenes években született generáció rendkívül jól példázza a különböző lehetőségek és eszmények követhetőségét vagy éppen változtatását. Pázmány Péter (1570), tudjuk, nagy erudícióval szolgálta katolikus egyházát s az iskolaügyet, Alvinci Péter (1570), Bocskai Istvánnak és Bethlen Gábornak egyaránt bizalmas embere, a protestáns felekezetek összebékítésén dolgozott. Szenci Molnár Albert (1574) minden magyar nyelvű munkája a *reformata religio* érdekében született. Rimay János (1570 körül) sztoikus bölcselkedés mögé rejtőzött, Nyéki Vörös Mátyás (1575) győri kanonokot pedig az első magyar barokk költőként emlegetjük. Ennek az új támpontokat kereső generációnak emlékezetes tagja Sopron tudós polgármestere, Lackner Kristóf is. Kovács József László könyvében elő is kerülnek a jeles kortársak, Pázmány Pétertől Rimay Jánosig.

Kovács József László szinte pályakezdése óta foglalkozik Sopron koraujkori kultúrájával, műveltségével és irodalmával. E mintegy fél évszázad során végzett aktív levéltári és könyvtári gyűjtőmunkája fölényes forrásismeretet eredményezett, rendkívül magabiztosan mozog Sopron 16–17. századi történelmében, az eseményekről s azok szereplőiről ritka átéléssel tud értekezni. Lackner-monográfiáját már fiatalon [324](#) megformálta, a város közelgő hétszáz esztendő jubileumát, valamint tudós humanista polgármesterének négyszázadik évfordulóját köszöntötte a kiadvánnyal akkor. [244\(244\)](#) A témáról, Lackner Kristóf munkásságáról ez volt az egyetlen nagyobb ívű jól használható elemzés, de mielőtt bekerült volna például a felsőoktatásba is, gyakorlatilag hozzáférhetetlenné vált. A szerző szakfolyóiratokban megjelent tanulmányaiból lehetett inkább tájékozódni, az általa írt életrajzi összefoglalókból, illetve Lackner két érdekes munkájának, egy emblémaszótárnak s egy hieroglifikus címermagyarázatnak faksimile kiadásából, amelyek mintegy negyven oldalas (tehát jól orientáló) kísérő tanulmányát természetesen Kovács József László írta. [245\(245\)](#) De a szűkebb szakma és a szélesebb érdeklődő közönség szerencséjére a Soproni Nemes Tudósok Társasága alapításának 2004-ben volt négyszáz esztendő évfordulója, s Lackner Kristóf e merész és nagyszabású tervére Kovács József László monográfiájának második (természetesen kiegészített) kiadásával emlékeztek a soproniak. Vonzó lehetne mármost a két kiadást párhuzamosan olvasni és a kiegészítéseket alaposabban értékelni, ám ez ehelyütt túl aprólékos fejtegetéssel járna. Az összevetés fontosabb tanulságait röviden még érinteni fogom, most leginkább azonban mégis e második kiadással

foglalkozom.

Kovács József László is kiemeli, hogy Lackner Kristóf munkássága rendkívül sokrétű és igen terjedelmes, tőle tudom, hogy a kinyomtatott oldalak száma mintegy 2000 lap. Ehhez járulnak még beszédei, és ott van még hagyatékának egyéb kéziratosa. Több latin nyelvű műfajban is mozgott, írt jogi munkákat, emblematikus műveket, koronaértelmezést, királytüköröt, florilegium-gyűjteményt, három iskoladrámát, szabályzatokat és verseket. Ezt a nagy életművet kellett úgy bemutatni, hogy arányos fejezetekben behatóbb elemzéseket s végül egy összképet kapjunk. A szerző hét csomópontot jelöl meg, s ezek szerint osztja könyvét hét fejezetre. Első fejezete (*Lackner Kristóf életútja*) a legterjedelmesebb. Itt öt alfejezetben jó minőségű illusztrációkkal szemléltetve mutatja be a család történetét és Lackner Kristóf pályaképét. Forrásokkal jól dokumentálja iskolázását és a városért tett szolgálatait. Fontos és sürgető programot is jelez ugyanitt: nincs összeállítva még a Lackner alapítvány tanulmányi ösztöndíjasainak listája, pedig, amiként írja, „az evangélikus értelmiség kialakulásának főbb soproni vonásait meg lehetne ennek nyomán rajzolni” (39. o.). A második fejezet (*Sopron szellemi élete a XVI. század második felében és a XVII. század első felében*) főleg az iskolázás és a könyvkultúra adataival rajzol jól orientáló művelődéstörténeti tablót. Kovács József László itt újabb, részint általa gyűjtött hasznos adatokkal egészítheti ki e második kiadást: 1994-ben megjelent ugyanis a Sopron város koraujkori könyvkultúráját levéltári források alapján bemutató vaskos kötet. [246\(246\)](#)

A harmadik fejezet: *A Soproni Nemes Tudósok Társasága (Foedus Studiosorum Nobilium Sempronienae) történetéhez 1604–1674* viszonylag aprólékos képet ad – kell-e mondanom, hogy óriási forrásanyagot mozgatva – a tudós társaság alapításáról, szabályzatáról és tagjainak összetételéről. A részletekbe menő, de mégis átfogó igényű bemutatást aztán a társaság két nevezetes tagjának portréja követi: Graff Mihály prédikátort [325](#) és Faut Márk krónikaszerző belső tanácsost ismerhetjük meg közelebbről. (Faut Márk krónikáját Klein Menyhért kiegészítéseivel kétnyelvű kiadásban ugyancsak Kovács József László tette közzé 1995-ben. [247\(247\)](#)) A negyedik fejezet: *Lackner Kristóf és az európai emblematika* tudománytörténeti kitekintéssel valószínűleg a kötet legtöbb információt hordozó fejezete. Az emblemagyűjtemények történetének bemutatása és az embléma struktúrájának elemzése után Lackner minden bizonnyal legjelentősebb művéről, az 1613-ban Bécsben kinyomtatott *Coronae Hungariae emblematice descriptio*ról olvasunk részletes ismertetést. Ez a *jelképes értelmű leírás* egyben a kor aktuális államelméleti eszméit leginkább Lipsius nyomán tartalmazó királytükör is. Lackner Kristóf – miként az említett faksimile kiadás is mutatja – különösen vonzódott a hieroglifikus-emblematikus ábrázolások megfejtéséhez.

Az ötödik fejezet (*Lackner Kristóf iskoladrámái*) a drámaszerző Lackner politikai, pedagógiai és retorikai műveltségéről szól: nem az általa be nem tartott drámapoétika érdekes itt, hanem az, miképpen tanítja az ifjúságot udvari ékesszólásra és politikai-erkölcsi elvekre. A részletes és pontos tartalmi ismertetés igen tanulságos itt, de úgy érzem, a kortárs európai fejleményeket (pl. az iskoladrámák témáinak és poétikájának változásait) talán bővebben lehetett volna bemutatni. A hatodik fejezet (*Lackner Kristóf eszmevilága*) voltaképpen összegzés. Ismét alfejezetek segítik itt a tájékozódást. Nem könnyű feladat egy *eszmevilágot* rekonstruálni a 17. század elejének értékviszályos időszakában. Kovács József László kiemeli Lackner *politikai* (140. o.), majd *gyakorlati machiavellizmusát* (142. o.), amely segítette őt az oly sok „veszélyes időszak átvészelésében” (142. o.). Ebben a fejezetben olvashatjuk Lackner aforizmagyűjteményének (Tübingen, 1625) részletes leírását is. A gyűjtemény tovább példázza Antonio Guevara híres könyvének magyarországi ismeretét, *a fejedelem órájának második könyve* ugyanis már 1610 óta olvasható volt magyarul! Újabb alfejezet szól verseskötetéről, amely Kovács József László szerint „gondolatvilágának, egyéniségének talán legkifejezőbb összegzése” (154. o.). Igaz, a humanista és részben középkori toposzokból felépülő szövegek témái és műfajai viszonylag pontos mércéi az irodalmi és kulturális ízlésnek. Szó van még itt továbbá egy harminc pontos szabályzattervezetről a borivás ellen (*A Mértékletességi Egyesület terve*), illetve Lackner

Kristóf lappangó műveiről. A hetedik fejezet (*Egy magyarországi humanista írói portréjának kialakulása*) három évszázadon keresztül kíséri végig a korok Lacknerismeretét. Tény, hogy folyamatosan jelen volt műveivel és alapítványával, ám ez a jelenlét nem nevezhető igazán markánsnak. A kutatás a 20. század közepén élénkült meg, és az 1970-es években éppen Kovács József László eredményei tették lehetővé, hogy megjelenhessen a Lacknermonográfia. (Az évtized végén a tényekből jól felkészült ifjúsági regényt is írt életéről Horváth Marietta.²⁴⁸⁽²⁴⁸⁾)

Most ez itt tehát a monográfia második kiadása. Mindenképpen jobban kezelhető azért, mert a jegyzetek a lapok alján olvashatók, a szerző tett az újabb kutatási eredményekre utaló kiegészítéseket, jobb a nyomdai munka és a jó ritmusban közölt képek minősége. Míg azonban az első kiadásban nem találtam ún. géphibát vagy elírást, itt feltűnt jó néhány. Ezek között a legmulatságosabb egy jegyzetben van: „Szenci ³²⁶Molnár Béla fordításáról Naplója, 428. jegyz.” (101. o. 60. jegyzet). Az elírás mégsem megfejthetetlen, nem kell hozzá az első kiadás segítsége: itt Molnár Albert *Béza* (*Bèze*) fordításáról van szó.

Kovács József László könyve elsősorban a szűkebb szakmának nagy nyeresége. Reméljük, több kézbe vehető példány lesz belőle a könyvtárakban és így a felsőoktatásban végre ki lehet adni kötelező olvasmánynak is.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 318 Soproni Könyvespolc / Hárs József: Bedécs Gyula (szerk.): Gyöngyszemek. Kultúrtörténeti értékek Nyugat-Pannóniában. – Perlen Westpannoniens. Kulturhistorische Werte. Szombathely, 2005.

Hárs József: Bedécs Gyula (szerk.): Gyöngyszemek. Kultúrtörténeti értékek Nyugat-Pannóniában. – Perlen Westpannoniens. Kulturhistorische Werte. Szombathely, 2005.

Az igényes kiállítású kötet párhuzamos magyar és német szövege az ajánlason és a bevezetésként közölt összefoglalón kívül négy szerző tanulmányát fogja egybe. Az utóbbiak közül az első három az 1999 óta létező Nyugat-Pannon Régió évezredeken át ívelő előzményeit tárgyalja, a művészetekre, azokon belül is elsősorban az építéstörténetre helyezvén a hangsúlyt. A negyedik a zenéről szól.

Vas megye és Burgenland vezetői (Markó Péter és Hans Niessl) a most már akadálytalan kapcsolatok és az identitástudat fontosságát emelik ki. „A táj, ahol élünk” fejezet szerzője, Ambrus Lajos, jól fogja össze mindazt, ami múltunkból fontos, határokon innen és túl – mert határvidék voltunk, hol erről, hol az ellenkező oldalról várva az ellent.

A régész Gömöri János „Amiről a kövek mesélnek – Római kori emlékhelyek a nyugat-pannóniai Borostyánkő út mentén” címen számol be egyik fő munkaterületéről. A római történet és mindennapi élet érzékletes leírásán túl nem mulasztja el annak közlését sem, hogy az építészeti és feliratos emlékek ma hol és hogyan láthatók; régészeti park kialakításával vagy múzeumban.

„A bérletes kapun túl. A romanika és a gótika világa” cím mögött tulajdonképpen a kereszténnyé lett magyarság első századainak templomépítészetét kell értenünk. Valter Ilona régész sorra veszi az egészükben vagy részleteikben fennmaradt egyházi épületeket, és pontos történeti és építészeti leírást ad róluk (a tőlünk nyugatabbra lévőkről sem feledkezve el). Néhány soros kitérőben megemlékezik a soproni középkori zsinagógákról is (81–82. o.).

„Várak a végeken” címmel folytatódik a történeti bemutatás. A magyar királyság nyugati határvidékéről Marossy Endre ír. Magyaróvár, Győr és Kőszeg, s természetesen Kismarton, Fraknó és